

Sikeres tervezővé válni nőként a XX. században Eva Zeisel: Teáskanna fedéllel

1–2. kép – Eva Zeisel: Teáskanna a *Hallcraft/Tomorrow's Classic* asztali készletből, Hall China Co., 1949–1950 (formaterv)

Leírás

Elemzésem választott tárgya, egy 14 cm magas, legnagyobb szélességében 23 cm széles, fehérre égetett, fényes mázzal bevont teáskanna. Lendületes, organikus, a vízszintes tengelyen kissé ovális, gömbölyded forma. A kanna tetején lévő nyílás szélessége a csőr irányába szűkül, a másik irányba, azaz a fül felé szélesedik, felülnézetből nyújtott, lekerekített háromszög formában. Oldalról nézve a nyílás enyhén homorú, a csőr, illetve a fül felé is a kanna fala emelkedik. A fül irányába a nyílás összezár, az emelkedett fal ívének meghosszabbításaként folytatódik lendületes vonalban a fül, ez a tárgy legmagasabb pontja, nagyjából két centiméterrel magasabb a fedél nyílásánál, majd szinte félkörívben csatlakozik a kanna testének hasa alá látható illesztések nélkül, itt a fül keresztmetszete kissé megvastagszik.

A gömbölyded kannatest alján, szabályos gyűrű alakú, finoman kerekded külső íves keresztmetszetű, nagyjából egy centiméter magas fenékszög látható, átmérője a kannatest szélességének fele. A test alsó ívét folytatva, majd nagyjából 45 fokos szögben látható illesztés nélkül. A csőr alsó vonala nyújtott S alakot ír le, melynek felső íve kisebb az alsónál. Oldalnézetből a fül, a test és a csőr, szinte egyetlen lendületes vonallal lerajzolható. A kanna csőrének nyílása nagyjából 10 fokos szögben van elvágva, melynek teteje egy vonalban van a kanna felső nyílásával. A csőr vonalának felső íve a kannatest felé szélesedik, a test felső negyedénél visszafordul, és felfelé csatlakozik a már korábban említett felfelé ívelő, felső nyíláshoz. A kanna fedele felveszi a nyílás formáját, a tárgy testébe süllyed, homorú, mint a kanna szája, a hátsó, fül résznél a tető hullám-szerűen visszahajlik, ennek a visszahajlásnak köszönhetően alakul ki a fogó rész.

Az alkotó: Eva Zeisel¹

Az imént bemutatott teáskanna készítője Eva Zeisel, 1906-ban Stricker Évaként született Magyarországon. Édesapja, Stricker Sándor az első műselyemgyár elnöke volt, édesanyja, Polányi Laura az egyik első nőként doktorált Magyarországon. Stricker Éva eleinte festőnek készült Vaszary János tanítványaként, majd otthagyta a főiskolát és fazekasnak kezdett tanulni Karapancsik Jakab fazekasmesternél. Már húszévesen nagy sikert ért el munkáival Philadelphiában, ennek köszönhetően kapott munkát a kisésti Gránit Porcelán- és Kőedénygyárban tervezőként, majd kíváncsisága Németországba, a Szovjetunióba, később Amerikába vezette. A Szovjetunióban részt vett az első ötéves terv keretein belül folyó szilikátipari fejlesztések megvalósításában, azonban 1936-ban egy Sztálin ellen szervezett merényletben való részvétel vádjával tizenhat hónapra letartóztatták, a vele együtt letartóztatott embereket kivégezték. Szülei közbenjárásának, illetve annak köszönhetően, hogy nem írt alá egy hamis tanúvallomást, szabadon engedték. Rövid időre újra Magyarországon dolgozott, majd Amerikába emigrált, ahol hatalmas sikereket ért el. Eva Zeisel 2011. december 30-án hunyt el, 105 évesen. Hitvallása a szépség játékos keresése volt, mely visszaköszön ránk lenyűgöző kifinomultsággal készített tárgyairól.

„Tomorrow’s Classic”²

A leírásban szereplő teáskanna a Hall China Company megrendelésére készült 1952-ben. Robert Hall 1903-ban alapította a Hall China Company-t East Liverpoolban, hat kis környékbéli fazekasműhely egyesítésével. 1904-ben Robert Hall meghalt, és fia, Robert Taggart Hall lett az igazgató, akinek célja az volt, hogy olyan ólommentes mázú, fehérre égő termékeket állítson elő, amelyek 1315 C°-on tömörre égethetők. 1911-ben elérte célját, így hamar megelőzte a környék többi kerámiagyárát. Az első világháborút követően a gyár sikere Amerikán belül egyre növekedett, olyannyira, hogy 1922-re Hall megszerezte az „Amerika legnagyobb teáskanna-gyártója” és „a világ legnagyobb tűzálló edénygyártója” címet.

¹ Az alábbi bekezdéshez a következő forrásokat használtam:

ERNYEY Gyula (1998): *Tárgyvilágunk 1896–1996. Iparművészet-történeti és –elméleti vázlatok*.

Budapest–Pécs: Dialóg Campus Kiadó, 263–267.

NOVÁK Piroska (2021): *Tárgyfétis 9. rész. Eva Zeisel tárgyai*.

Forrás: https://hypeandhyper.com/targyfetis-9-resz-eva-zeisel-targyai/#_edn1 – Hozzáférés: 2022. november 8.

SZIKRA Renáta (2012): Eva Zeisel, avagy a tárgy is ember. In: *Artmagazin*. X. évfolyam, 2. szám, 2012. 38–41.

Forrás: <https://www.artmagazin.hu/articles/archivum/87e30f10967ec6d4edb5b271320d1815> – Hozzáférés:

2022. november 8.

² Szerk. cikk a Hall China Company történetéről.

Forrás: <https://www.zippia.com/hall-china-careers-1165445/history/> – Hozzáférés: 2022. november 7.

3. kép – Eva Zeisel: *A Hallcraft/Tomorrow's Classic* asztali készlet darabjai, Hall China Co., 1949–1950 (formaterv)

Eva Zeisel 1949-ben megbízást kapott a *Tomorrow's Classic* (*A holnap klasszikusa*) készlet tervezésére, a Hall China Company részére, amellyel rövid időn belül hatalmas sikereket ért el. A *Tomorrow's Classic* az egyik legnagyobb számban eladott készlet lett Amerikában. A termékek többek között fehérben, transzferfóliával, dekormatricákkal díszítve, illetve ezüst mázzal is elérhetőek voltak. „A mesterformák megmunkálásának precizitása példa értékű, önmagukban is esztétikai értékkel bírnak, és általuk arra is fény derül, hogy a feszes formák annak eredményei, hogy egyetlen öntőforma felhasználásával készültek.”³ Az asztali szervízt 1952-től tíz éven keresztül gyártották.

Eva Zeisel sikerének titka⁴

Stricker Éva 1925-től kezdett tervezőként dolgozni; fontos megemlíteni, hogy ekkor még a nők lehetőségei sokkal korlátozottabbak voltak, mint manapság. Édesanyjára, dr. Polányi Laurára több forrás is a magyar feminizmus úttörőjeként hivatkozik, szabad gondolkodása és szemlélete talán az egyik oka annak, hogy ma ismerhetjük Eva Zeisel nevét. A magyar

³ NOVÁK Piroska (2021): *Tárgyfétis 9. rész. Eva Zeisel tárgyai*.

Forrás: https://hypeandhyper.com/targyfetis-9-resz-eva-zeisel-targyai/#_edn1 – Hozzáférés: 2022. november 8.

⁴ Az alábbi bekezdésekhez a következő forrásokat használtam:

HIDEKGUTI Konstantin (2021): *Női emancipáció a Szovjetunióban*.

Forrás: <https://moszkvater.com/noi-emancipacio-a-szovjetunioban/> – Hozzáférés: 2022. november 22.

MTI szerk. cikk (2008): *Hatvanéves a női egyenjogúság törvénye*.

Forrás: https://mult-kor.hu/20081126_hatvaneves_a_noi_egyenjogusag_torvenye – Hozzáférés: 2022. november 22.

VINCZE Miklós (2022): *Túlélte Sztálin börtönét, elkerülte Hitler csapatait, majd New Yorkból változtatta meg a világot egy magyar porcelánművész*.

Forrás: <https://24.hu/kultura/2022/10/26/ismeretlen-magyarok-stricker-eva-amalia-eva-zeisel-muveszettortenet-porcelan-szovjetunio-egyedul-allamok-vilaghir-formatervezes-ipari/> – Hozzáférés: 2022. november 22.

Országgyűlés 1948-ban, Stricker Éva születése után negyvenkét évvel később fogadta el a női egyenjogúságról szóló törvényjavaslatot, mely lehetővé tette a papi hivatáson kívül minden munkakörben a nők munkavállalását. Meglepő módon a „Szovjet-Oroszország 1918-ban elfogadott alkotmánya a világon elsőként mondta ki alkotmányos szinten férfiak és nők törvény előtti egyenlőségét.”⁵

Amerikában, ahová Eva Zeisel 1938-ban érkezett, a feminizmus mozgalmának második hulláma 1950 és 1960 között ért el sikereket. Fontosnak tarom kiemelni, hogy a nők akkori társadalmi helyzetének ellenére Zeisel karrierje felfelé ívelt, amely valószínűleg kitartásának, alkotói vágyának és nem utolsó sorban tehetségének is köszönhető.

A tervező korai munkáin még megfigyelhető az aktuális környezeti hatás: Németországban készült munkái színes, geometrikus formákból készült tárgyak, megfelelnek a korszak art deco stílusának, később a Szovjetunióban tervezett tárgyai szintén a korszak, illetve a regnáló hatalom igényeit szolgálták. Bebörtönzése után, ahogy már említettem, Amerikába emigráltak férjével – Hans Zeissellel –, ahol újságcikkekben feladott hirdetésének, illetve néhány jól irányzott telefonhívásnak köszönhetően pár nap alatt kisebb megbízásokat kapott. Eva Zeisel rövid időn belül már a Pratt Institute-on tanított hallgatókat a kerámiák tervezésének titkaira.⁶

Zeisel a második világháború után, 1946-ban megrendezhette önálló kiállítását a New York-i Modern Művészetek Múzeumában (MoMA), nőként először. Úgy gondolta, hogy „a férfiaknak fogalmuk sincs arról, hogyan tervezzenek otthoni tárgyakat, így a nőknek kell megalkotniuk azokat a dolgokat, amiket használnak.”⁷ Sikerének titka, tehát véleményem szerint, részben a kíváncsiságának köszönhető rengeteg tapasztalat, melyekre a világ különböző pontjain tett szert. Célja volt, hogy sokszorosítható, így sokak számára elérhetővé tehető tárgyakat tervezzen. Amerikába érkezve szinte tiszta lappal indult, összegezve addigi tapasztalatait és már kiforrott személyiségét, tervezésében a geometrikus elemek helyét organikus, lendületes formák vették át. Különleges látásmódjának köszönhetően, korát megelőzve már az 1940-es években olyan tárgyakat tervezett, melyeket érzelmi tartalommal is megtöltött, ilyen például a *Town and Country (Város és vidék)* asztali készlet, annak is két jellegzetes darabja a só- és borsszóró, melyeket a lányáról, Jeanről és önmagáról formázott. Saját elmondása szerint, „Olyan tárgyat készíteni, amely nem teszi szebbé a világot, időpocsékolás.”⁸

⁵ HIDEKGUTI Konstantin (2021): *Női emancipáció a Szovjetunióban*.

Forrás: <https://moszkvater.com/noi-emancipacio-a-szovjetunioban/> – Hozzáférés: 2022. november 22.

⁶ BIRD, Matthew: *History of ID Week 10 Part 1. Eva Zeisel, Russel Wright, Freda Diamond (and Isamu Noguchi)*.

Forrás: <https://www.youtube.com/watch?v=ZuRLYTA3eZs&t=322s> – Hozzáférés: 2022. november 22.

⁷ Idézi Vincze Miklós (2022).

⁸ ZEISEL, Eva: *The playful search for beauty*. (Eva Zeisel, a szépség játékos kereséséről.) [TED-interjú, 2008]

Forrás: https://www.ted.com/talks/eva_zeisel_the_playful_search_for_beauty?language=hu – Hozzáférés: 2022. október 4.

Úgy gondolom, ahhoz, hogy valaki igazán jó tervező legyen, szükség van alázatra, a szakma őszinte szeretetére, nyitottságra, sok tapasztalásra és örök kíváncsiságra. A Zeisel Éva által tervezett tárgyak időtlenségének titka talán tényleg a szépség örök és őszinte keresésében rejlik. A művészet évszázadok óta arra keresi a választ, hogy mi a szép, a divat korszakonként változik, és mégis, egy kiemelkedő tervező képes olyan tárgyakat alkotni, amelyeket nem lehet egyetlen korszakhoz kötni.

Analógiák

4. kép – *Parade* teáskanna, Hall China Co., 1950-es – 1960-as évek

5. kép – *Windshield* teáskanna, Hall China Co., 1941

6. kép – Eva Zeisel: Madár alakú fűszerszórók, Western Stoneware Company, 1953 (formaterv)

7. kép – Maia Ming: *EVA* teáskanna

8. kép – Russel Wright: Az *American Modern* asztali készlet darabjai, Steubenville Pottery, 1932–1933 (formaterv)

9. kép – Eva Zeisel: A *Town and Country* asztali készlet darabjai, Red Wing Pottery, 1945 (formaterv)

Bibliográfia

BIRD, Matthew: *History of ID Week 10 Part 1. Eva Zeisel, Russel Wright, Freda Diamond (and Isamu Noguchi).*

Forrás: <https://www.youtube.com/watch?v=ZuRLYTA3eZs&t=322s> – Hozzáférés: 2022. november 22.

ERNYEY Gyula (1998): *Tárgyvilágunk 1896–1996. Iparművészet-történeti és –elméleti vázlatok.* Budapest–Pécs: Dialóg Campus Kiadó.

HIDEGKUTI Konstantin (2021): *Női emancipáció a Szovjetunióban.*

Forrás: <https://moszkvater.com/noi-emancipacio-a-szovjetunioban/> – Hozzáférés ideje: 2022. november 22.

MTI szerk. cikk (2008): *Hatvanéves a női egyenjogúság törvénye.*

Forrás: https://mult-kor.hu/20081126_hatvaneves_a_noi_egyenjogusag_torvenye – Hozzáférés: 2022. november 22.

NOVÁK Piroska (2021): *Tárgyfétis 9. rész. Eva Zeisel tárgyai.*

Forrás: https://hypeandhyper.com/targyfetis-9-resz-eva-zeisel-targyai/#_edn1 – Hozzáférés: 2022. november 8.

Szerk. cikk a Hall China Company történetéről.

Forrás: <https://www.zippia.com/hall-china-careers-1165445/history/> – Hozzáférés: 2022. november 7.

SZIKRA Renáta (2012): Eva Zeisel, avagy a tárgy is ember. In: *Artmagazin*. X. évfolyam, 2. szám, 2012, 38–41.

Forrás: <https://www.artmagazin.hu/articles/archivum/87e30f10967ec6d4edb5b271320d1815>
Hozzáférés: 2022. november 8.

VINCZE Miklós (2022): *Túlélte Sztálin börtönét, elkerülte Hitler csapatait, majd New Yorkból változtatta meg a világot egy magyar porcelánművész.*

Forrás: <https://24.hu/kultura/2022/10/26/ismeretlen-magyarok-stricker-eva-amalia-eva-zeisel-muveszettortenet-porcelan-szovjetunio-egyedul-allamok-vilaghir-formatervezes-ipari/amp/> – Hozzáférés: 2022. november 22.

ZEISEL, Eva: *The playful search for beauty.* (Eva Zeisel, a szépség játékos kereséséről.) [TED-interjú, 2008]

Forrás: https://www.ted.com/talks/eva_zeisel_the_playful_search_for_beauty?language=hu – Hozzáférés: 2022. október 4.

Képjegyzék

1–2. kép – Eva Zeisel: Teáskanna a *Hallcraft/Tomorrow's Classic* asztali készletből, Hall China Co., 1949–1950 (formaterv)

Iparművészeti Múzeum, Kerámia- és Üveggyűjtemény

Forrás: <https://gyujtemeny.imm.hu/gyujtemeny/teaskanna-fedellel-keszlet-resze-a-hallcraft-tomorrow-s-classic-asztali-keszlet-resze/54451> – Hozzáférés: 2022. november 8.

3. kép – Eva Zeisel: A *Hallcraft/Tomorrow's Classic* asztali készlet darabjai, Hall China Co., 1949–1950 (formaterv)

Iparművészeti Múzeum, Kerámia- és Üveggyűjtemény

Forrás: <https://gyujtemeny.imm.hu/gyujtemeny/teaskanna-fedellel-keszlet-resze-a-hallcraft-tomorrow-s-classic-asztali-keszlet-resze/54451> – Hozzáférés: 2022. november 8.

4. kép – *Parade* teáskanna, Hall China Co., 1950-es – 1960-as évek

Museum of Ceramics, Hall China Company, Gallery 1.

Forrás: <https://www.themuseumofceramics.com/hall2> – Hozzáférés: 2022. november 6.

5. kép – *Windshield* teáskanna, Hall China Co., 1941

Museum of Ceramics, Hall China Company, Gallery 1.

Forrás: <https://www.themuseumofceramics.com/hall2> – Hozzáférés: 2022. november 6.

6. kép – Eva Zeisel: Madár alakú fűszerszórók, Western Stoneware Company, 1953 (formaterv)

Forrás: <https://www.artmagazin.hu/articles/archivum/87e30f10967ec6d4edb5b271320d1815> – Hozzáférés: 2022. november 8.

7. kép – Maia Ming: *EVA* teáskanna

Forrás: <https://www.maiamingdesigns.com/product/eva-tea-pot/> – Hozzáférés: 2022. november 8.

8. kép – Russel Wright: Az *American Modern* asztali készlet darabjai, Steubenville Pottery, 1932–1933 (formaterv)

Forrás: <https://news.artnet.com/art-world/domestic-living-through-russel-wright-30026> – Hozzáférés: 2022. november 22.

9. kép – Eva Zeisel: A *Town and Country* asztali készlet darabjai, Red Wing Pottery, 1945 (formaterv)

British Museum, London

Forrás: https://www.britishmuseum.org/collection/object/H_1989-1104-1 – Hozzáférés: 2023. január 25.